

'Leefstijlenonderzoek is prima, maar doé ook wat met de resultaten'

Miriam Boschaart

In ons land wordt met overgave en overtuiging gepland. Door interactief beleid worden veel partijen betrokken. Maar toch krijgt niemand écht wat hij wil. Er is sprake van 'proces-armoede' stelt Hans Karssenbergh van Stipo. Leefstijlen zijn een middel, hoewel niet zaligmakend, om meer inhoud te geven aan het planningproces.

Hans Karssenbergh ontwikkelde in de vakgroep planologie aan de Universiteit van Amsterdam de stipo-aanpak. STIPO staat voor Strategische Innovatieve Proces- en Productontwikkeling. De methode is oplossingsgericht: samen met de betrokken partijen wordt een streefbeeld ontwikkeld dat inhoudelijk wordt ontrafeld en waarin een ieder bijdraagt aan de realisering ervan. Door aandacht te besteden aan de bestuurlijk-organisatorische, financieel-economische en juridische randvoorwaarden, ontstaat een strategie om tot concrete projecten en

identiteit, toekomstvisies en flexibele aanpak. Karssenbergh is nauw betrokken bij ReUrbA (Restructuring Urban Areas), een Europees project waarin een gemeenschappelijke methode voor het aantrekkelijker maken van stedelijke gebieden. Naast leefstijlen wordt in deze methode aandacht besteed aan de thema's 'van government naar governance', waardegerichte investering en creatieve verdichting.

Wat verstaat u onder leefstijlen?

'Leefstijlen gaat over wie wil ik zijn, over aspiraties, de toekomst. Op zich is de vraag individueel, iedereen wil wat anders. Het is moeilijk plannen op 10.000 individuen. Toch moet je onderscheid maken naar groepen. Er bestaat niet zoiets als een algemeen of publiek belang. Belangen zijn strijdig, altijd. Denken in leefstijlgroepen biedt een mooi midden tussen hyperindividualisering en massaproductie.'

Hoe gebruikt u leefstijlen in de dagelijkse praktijk?

'Aanvankelijk had ik er eigenlijk weinig mee op. Leefstijlen, het is een hype. Iedereen rent het begrip achterna, een gemeente of woningcorporatie kán eigenlijk niet meer zonder een rapport waarin de leefstijlen in

'Zélf toepassen, daar draait het om. Leefstijlplanning is namelijk geen kunstje, een trucje dat je kunt leren.'

daadwerkelijke uitvoering te komen. Aanvankelijk werd de aanpak vooral ingezet voor het oplossen van problematiek op het gebied van ruimtelijke ordening, maar de aanpak kent inmiddels een veel breder toepassingsgebied. Stipo is gericht op visie, strategie en aanpak van ruimtelijke en niet-ruimtelijke problemen. Leefstijlen zijn onderdeel van de totaalaanpak van Stipo, waarin ook aandacht wordt besteed aan zaken als woonmilieus,

herstructureringswijken zijn onderzocht. Geen goede ontwikkeling, vind ik. Want de vertaalslag van rapport naar praktijk zie ik zelden goed uitgewerkt. Daarom hebben we ons met het Amsterdam Institute for Metropolitan and International Development Studies van de UvA en ReUrbA verdiept in de onderstroom, de redenen waarom leefstijlen zo in de aandacht staan. In de jaren tachtig dachten we in doelgroepen. Zaken als leeftijd, gezinssamenstelling, inkomen, waren de belangrijke parameters. En van daaruit werden gedrag en wensen voorspeld. Dat werkte destijds goed. Maar in de tussentijd is er blijkbaar iets gebeurd waardoor het doelgroepen denken niet meer voldoende is.'

‘Nederland heeft een ijzersterk volkshuisvestingsprincipe, maar we moeten zo onderhand wel de stap van puur fysiek naar een integratie met sociaal, maatschappelijk en cultureel beleid maken.’

Wat gebeurde er dan?

‘Twee belangrijke ontwikkelingen. Enerzijds economische rijkdom. De welvaart ging omhoog, en dus ook het individu werd belangrijker. Was je in de jaren zestig blij als je van de zolder van je ouders kon verhuizen naar een appartement, later kregen we de middelen om een eigen smaak te ontwikkelen en dat ook op woongebied om te zetten. Daarnaast ontwikkelden we ook culturele welvaart. Het opleidingsniveau ging omhoog, mensen kregen toegang tot kennis en intellectuele netwerken. Kortom, mensen kregen meer middelen om zich aan hun doelgroep te ontworstelen. En daarom is puur doelgroepen denken niet meer voldoende, ook de komende jaren. Deze tendensen zetten immers voort. De vraag “voor wie ontwikkel je?” is relevant. Leefstijlen, maar bijvoorbeeld ook identiteit en branding, in de wijk spelen een belangrijke rol.’

Hoe kunnen de leefstijlenonderzoeken dan concreet gebruikt worden in de herstructureringsopgave?

‘We kennen allemaal de indelingen van onderzoeksbureaus als Motivaction en The SmartAgent Company. Hiermee kunnen we een goed inzicht krijgen in het leefstijlen denken. Op lokaal niveau spelen echter andere processen. Als je gaat inzoomen in een wijk ontdek je typeringen die je niet terugziet in de standaardrijtjes.

Met ReUrbA Leefstijlplanning hebben we een digitale leeromgeving ontwikkeld, waarin we planners ondersteunen. Zelf toepassen, daar draait het om. Leefstijlplanning is namelijk geen kunstje, een trucje dat je kunt leren. Het eerste leerstadium is herkenning, daar komt inzicht aan te pas. De planner zal herkennen wat “nuttig zou kunnen zijn”. Vervolgens draait het om leren door te doen.’

Zijn er concrete voorbeelden van geslaagde leefstijlplanning?

‘De wijk Wesselerbrink in Enschede is een naoorlogse wijk die kampte met een eenzijdig samengestelde woningvoorraad, veel sociale problematiek en een groot gebrek aan sociale voorzieningen. De gemeente en woningcorporatie investeren in deze wijk. Er worden woningen aangepakt, het winkelcentrum wordt vernieuwd en het bedrijventerrein wordt gerevitaliseerd. Kortom, de wijk is in beweging. Om te voorkomen dat er alleen fysieke ingrepen worden gedaan, besloot de gemeente een leefstijlenonderzoek uit te laten voeren. Daaruit kwamen drie pijlers: trots op de wijk, nieuw ‘noaberschap’ en uniek en geliefd in heel Enschede. De aanpak bestaat uit vier onderdelen: een streefbeeld voor 2030, een overzicht van de aanwezige sociale ruimte afgezet tegen een vergelijkbare wijk, een inventarisatie van lopende en komende grootschalige initiatieven en acht “kruispunten” van ideeën die zijn voortgekomen uit veertig gesprekken met bewoners, ondernemers, initiatiefnemers, beleidsmakers, visionairen en politici. Voor de acht kruispunten zijn in werkateliers door betrokken deelnemers concrete uitvoeringstrajecten bedacht. Zo werkt de stuurgroep Zorgzame Noabers aan het project Seniorenproof, waarbij zo’n zestig ouderen hun mening geven over hoe het is om oud te worden in Wesselerbrink. Kortom, heel concreet wordt een leefstijl als Noaberschap, die kenmerkend is voor deze wijk, nu ingezet in de herstructurering van deze wijk.’

Welke partijen zijn op dit moment de trekkers van de leefstijlenaanpak en wat vergt dit van hen?

‘Gemeenten zijn van nature betrokken bij herstructurering, en dus zie je dat zij zich meer en meer verdiepen in leefstijlen. Dat is een goede ontwikkeling. Vaak is de aanpak nu nog te veel gericht op het veranderen van de gebiedsstatistieken, ongeacht de vraag van de mensen die er wonen. Wat belangrijk is, is dat er niet alleen

HANS KARSENBERG is directeur van het adviesbureau Stipo - mens ruimte strategie. Hij ontwikkelde de STIPO (Strategische Innovatieve Proces- en Productontwikkeling)-aanpak aan de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast is Karssenbergh betrokken bij het Europese project ReUrbA (Restructuring Urban Areas, www.reurba.org) en ontwikkelde hij mede de digitale leeromgeving ReUrbA Lifestyle Planning (<http://learningenvironment.reurba.org/nl/index.html>).

wordt gekeken naar de problemen en negatieve ontwikkelingen, maar ook naar de positieve kanten in zo'n wijk. De mensen zelf zijn natuurlijk niet het probleem. Welk talent is er wel? Wat is bijzonder aan de leefstijlen in zo'n wijk en hoe kan daar op een positieve manier mee verder gewerkt worden? Dat is belangrijk. Ook bij woningcorporaties zien we veel leefstijlonderzoeken. De insteek is dan vaak dat de corporatie de vastgoedportefeuille wil verbeteren en streeft naar een andere bevolkingssamenstelling. Maar leefstijlonderzoek moet niet uitgaan van het aanpassen van de inwoners van de wijk of het aantrekken van geheel andere typen bewoners. Kijk ook naar wat je hébt. Maak de wijk primair aantrekkelijk voor de mensen die er al wonen.'

Welke valkuilen zijn er?

'Leefstijlonderzoek is natuurlijk prima, maar doe ook wat met de resultaten en doe niet alleen fysieke aanpassingen. Daarnaast merk ik dat, nadat het gewenste toekomstbeeld is beschreven, men het gevoel heeft dat de wijk daar ook meteen aan moet voldoen. Dat gaat niet, je kunt niet ineens naar "de nieuwe situatie". Gebruik tijdelijke projecten als aanjager en maak een transitie-strategie. En als laatste: Nederland heeft een ijzersterk volkshuisvestingsprincipe, wij hebben het heel goed geregeld. Maar we moeten zo onderhand wel de stap van puur fysiek naar een integratie met sociaal, maatschappelijk en cultureel beleid maken. Wij kunnen heel veel bereiken, maar moeten oppassen dat ons sterke punt niet ons zwakke punt wordt.'